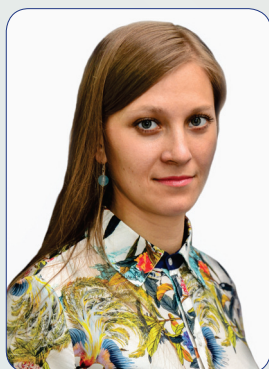

DREPT PRIVAT

GARANȚII CONSTITUȚIONALE PRIVIND DREPTUL LA PENSIE

Dorin CIMIL,
doctor în drept, conferențiar
universitar, USM

Rodica SAVCIUC,
magistru în drept

SUMAR

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, interpretând art. 1 din Protocolul nr.1, îi extinde constant domeniul de aplicare, generând o modificare a viziunii clasice asupra bunurilor și proprietății. În acest context, dreptul la pensie apare într-o nouă ipostază – cea de obiect al protecției oferite de norma amintită mai sus. În acest context, garanțiile constituționale privind dreptul la pensie au fost suplimentate cu mecanismul de protecție a proprietății. Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu ar putea însă reține încălcarea dreptului de proprietate atâta timp cât nu a reținut încălcarea dreptului la pensie.

Cuvinte-cheie: *dreptul la pensie, proprietate, proporționalitate, garanții constituționale, mecanism de protecție.*

Dreptul la pensie a constituit permanent obiectul contestațiilor în fața instanțelor de judecată, întrucât pentru cei mai mulți dintre beneficiarii acestui drept pensia reprezintă unica sursă de existență din momen-

CONSTITUTIONAL GUARANTEE ON PENSION RIGHTS

SUMMARY

European Court of Human Rights when interpreting the art.1 from the Protocol 1 is constantly enlarging its field of application, modifying a classical vision of the goods and property. In this context, the pension right appears in a new form - as an object of protection of the norm described before. In this context, the Constitutional guarantees on pension rights were supplemented with property protection mechanism. Constitutional Court of Moldova could, however, retain property infringement retained as long as no violation of the right to pension.

Key-words: *pension rights, property, proportionality, guarantees Constitutional, protection mechanism.*

tul încetării activității profesionale și până la sfârșitul vieții lor.

Dreptul la asistență și protecție socială este confins în art. 47 din Constituția Republicii Moldova. Potrivit acestui articol, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Un element important al protecției sociale îl reprezintă asigurarea cu pensii – drept care se realizează prin sistemul public de asigurări sociale, în cazurile și în măsurile stabilite de lege.

Plata unor contribuții la sistemul de securitate socială duce la nașterea dreptului de a beneficia, la un anumit moment, de avantajele conferite de sistem.

Pentru ca acest drept să se nască și, deci, să fie recunoscut, trebuie ca cel interesat să îndeplinească condițiile prevăzute de legislația națională în materie pentru dobândirea lui.

Pensia, așa cum o definește legiuitorul în Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr. 156 din 14.10.1998, este un „drept bănesc convenit asiguratului, corelativ obligațiilor privind plata contribuțiilor de asigurări sociale de stat” - art.1 din *Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat*, nr. 156 din 14.10.1998 [5, p.15].

Chiar dacă dreptul la anumite indemnizații de asigurări sociale, inclusiv dreptul la pensie, nu este un drept de sine stătător, consacrat și apărut ca atare de CEDO, grație caracterului patrimonial al prestațiilor sociale, el a fost asimilat de către Curte, în anumite condiții, unui drept de proprietate (proces denumit „socializare a noțiunii de bunuri”), iar, în consecință, protecția dreptului la pensie oferită de art.47 din Constituție, este „condimentată” cu protecția oferită de art.46 din Constituție și art. 1 al Protocolului 1 al CEDO.

Cel mai adesea, fenomenul de „socializare” se realizează printr-o combinație a acestui articol și a articolului 14, alteleori, ca în hotărârea *Oneryildiz*, se face doar prin utilizarea art. 1 Protocolul 1 [3, p.555].

În consecință, putem vorbi despre un „grad dublu” de protecție a dreptului la pensie, atât din perspectiva dreptului fundamental consfințit în art.47 din Constituția Republicii Moldova, art.22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului; art.12 din Carta Socială Europeană Revizuită; art.9 din Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale, cât și din perspectiva dreptului de proprietate garantat prin dispozițiile art.46 din Constituție și art.1 Protocolul 1 al CEDO.

În doctrină a fost împărtășită opinia că art.1 Protocolul 1 al CEDO nu conferă în realitate un grad mai sporit de protecție dreptului la pensie decât o face art. 47 din Constituție. Invocarea dispozițiilor constituționale ori convenționale referitoare la dreptul de proprietate în contextul analizei unei pretinse încălcări a dreptului la pensie trebuie văzută doar ca argument *a fortiori* pentru respectarea acestui din urmă drept. Curtea Constituțională nu ar putea însă reține încălcarea dreptului de proprietate atâta timp cât nu a reținut încălcarea dreptului la pensie [2, p.61].

În practică, instanțele de judecată optează pentru aplicarea directă a prevederilor CEDO, fără a recurge la ridicarea excepției de neconstituționalitate prin prisma art.47 din Constituție, care ar fi un mijloc indirect de a se plânge de o încălcare a dreptului de proprietate [1, p.116].

Atâta timp cât Curtea Constituțională nu s-a pronunțat asupra constituționalității unei reglementări cu prevederile art.47 din Constituție, invocarea doar a dispozițiilor art. 46 din Constituție ori a art. 1 din Protocolul 1 al CEDO este relevantă și nu exclude posibilitatea pronunțării unei soluții de admitere pentru încălcarea dreptului de proprietate, dar pornind, în realitate, tot de la analiza standardelor respectării dreptului la pensie [2, p.63].

Constituția califică dreptul la pensie nu doar din perspectiva interesului patrimonial al persoanei, impunând statului și obligații constituționale suplimentare, inclusiv asigurarea unui nivel de trai decent pentru diferitele categorii ale populației și stabilirea mecanismelor care să asigure măsuri de protecție socială reală.

Atât art.46 din Constituție, cât și art. 1 din Protocolul 1 al CEDO stabilesc reguli clare de ingerință în dreptul de proprietate, oferind posibilitatea persoanelor, pe dimensiunea economică a dreptului la pensie, să beneficieze de o protecție specială.

Dacă statul a adoptat o legislație care reglementează drepturi provenite din sistemul de asigurări sociale – indiferent dacă acestea rezultă sau nu din plata unor contribuții – acea legislație devine relevantă, căci generează un interes patrimonial în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1.

În cauza *Stec și alții împotriva Regatului Unit* 06.07.2005, CtEDO a stabilit că art. 1 din Protocolul 1 nu vizează un drept de a dobândi proprietatea în sistemul regimului de securitate socială. Este la libera apreciere a statului de a decide cu privire la aplicarea oricărui regim de securitate socială sau de a alege tipul sau cantumul beneficiilor pe care le acordă în oricare dintre aceste regimuri. Singura condiție impusă statelor este aceea de a respecta art. 14 din Convenție privind nediscriminarea.

Convenția prevede posibilitatea privării de proprietate. În cauza *Cazacu c. Moldovei*, Curtea a reiterat că prima și cea mai importantă cerință a art. 1 al Protocolului 1 este că orice ingerință a autorității publice în dreptul de proprietate trebuie să fie legală: a doua propoziție din primul paragraf autorizează privarea de proprietate doar în condițiile „prevăzute de lege”, iar al doilea paragraf recunoaște dreptul statelor de a reglementa folosința bunurilor prin adoptarea „legilor”.

În cauza *Dacia SRL c. Moldovei*, Curtea a menționat că o lipsire de proprietate poate fi justificată dacă se dovedește că aceasta este, *inter alia*, „în interes public” și „în condițiile prevăzute de lege”. Mai mult, orice ingerință în dreptul de proprietate trebuie, de asemenea, să corespundă cerinței de proporționalitate.

Prin hotărârea *Dogan ș.a. c. Turciei* din 29.07.2004 s-a stabilit că privarea oricăror surse care constituiau câștigul de bază al reclamantilor face implicit ca art. 1 din Protocolul 1 să servească unei garanții concrete și efective a dreptului de a-și câștiga viața prin muncă [3, p.556].

Statul trebuie să dispună de motive întemeiate pentru a pune în funcțiune orice ingerință privind dreptul la proprietate, aceasta urmând a fi nu doar legală și urmărind un scop legitim de protecție a interesului general, dar și necesară în vederea atingerii aceluși scop, în același timp - rezonabilă și proporțională, adică cel mai bine plasată să asigure un echilibru just între interesele general și individual implicate la caz [4, p.138].

Nu este suficient ca o măsură privativă de proprietate să urmărească un obiectiv legitim „de utilitate publică”; trebuie să existe un raport rezonabil, de proporționalitate, între mijloacele utilizate în scopul vizat, un „just echilibru” între exigențele interesului general și imperatiile drepturilor fundamentale ale individului, echilibru rupt, dacă persoana în cauză a suportat „o sarcină specială și exorbitantă” (*cauza Sporrang și Lonroth c. Suediei* 23.09.1982) [3, p.556].

Altfel spus, trebuie să existe o lege națională, accesibilă, previzibilă și precisă în privința condițiilor, modalităților privative de proprietate, să fie respectate condițiile prevăzute de principiile generale ale dreptului internațional, să existe o cauză de utilitate publică, obligația de despăgubire, obligația de a nu aduce atingere substanței dreptului de proprietate, proporționalitatea măsurii, respectiv - posibilitatea restrângerilor de proprietate, în prezența unor cauze justificative, precum: interesul public, angajamentele internaționale ale statului, proporționalitatea măsurii.

Constituția Republicii Moldova stabilește, în art. 54, restrângerea unor drepturi și libertăți și prevede că: „(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. (2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidentiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. (3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24. (4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății”.

Respectarea drepturilor omului nu poate coexista cu sărăcia, cu discriminarea și cu lipsa securității sociale.

Or, drepturile sociale sunt acele drepturi care asigură accesul la resurse indispensabile existenței și dezvoltării ființei umane din punct de vedere economic, social și cultural.

Protecția socială trebuie să reprezinte un sistem de mijloace eficiente, orientate spre asigurarea persoanelor cu mijloace materiale de existență în cazul survenirii unor riscuri sociale asigurate (boală, accident, dizabilitate, îmbătrânire etc.).

Conform art. 1 al Legii privind sistemul public de asigurări sociale, nr. 489 din 08.07.1999, *risc asigurat este eveniment sau fenomen la a cărui producere structurile teritoriale ale Casei Naționale sunt obligate să facă prestațiile respective de asigurări sociale.*

Prin natura sa social-juridică, pensia este sursa principală și permanentă de subzistență a pensionarilor.

Etimologic, termenul de pensie provine din lat. *pensio*, ceea ce însemna plată provizie pentru hrană sau locuință. În prezent, este destinată să asigure beneficiarului protecția contra consecințelor negative ale pierderii potențialului fizic și ale statutului ocupațional, generat de reducerea sau chiar pierderea capacității de muncă. Odată survenite, aceste riscuri sociale nu pot fi înlăturate, iar autoritățile competente sunt obligate să facă prestațiile de asigurări sociale.

Grație aspectului social al naturii sale juridice și complexității sale social-economice, dreptul la pensie beneficiază de un nivel mai înalt de protecție, comparativ cu dreptul de proprietate.

Luând în considerație strânsa legătură existentă între dreptul la pensie și dreptul la un nivel de trai decent, orice limitare a dreptului la pensie trebuie să fie bine justificată. Or, limitarea proprietății poate avea drept consecință lipsirea persoanei de un bun, însă limitarea dreptului la pensie, în aspect social, poate lăsa persoana fără unica sursă materială de existență, ceea ce, în consecință, ar duce la lezarea indirectă a altor drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la un trai decent.

Jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova a evoluat paralel cu cea a CtEDO.

Examinând excepțiile de neconstituționalitate în materie de protecție socială, Curtea Constituțională, în majoritatea cauzelor, a examinat concordanța prevederilor articolelor contestate cu dispozițiile art.16 alin. (2) din Constituție, care consfințește egalitatea tuturor în fața legii și a autorităților publice; art.43 alin. (1) din Constituție, care prevede dreptul la muncă și la protecția muncii, și art.47 alin.(2) din Constituție, prin care este consfințit dreptul la asistență și protecție socială, art.54 din Constituție, conform căruia în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului, ca apoi, pornind de la *Hotărârea nr.10 din 02.06.2009 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.94-XVI din 8 mai 2008 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative”*[9], să examineze și aspectul patrimonial al pensiei prin prisma art.46 din Constituție și art.1 din Protocolul 1 al CEDO.

În *Hotărârea nr.9 din 03.03.1997 despre constituționalitatea prevederilor punctului 2 din Hotărârea Guvernului nr.677 din 6 octombrie 1995 cu privire la majorarea salariilor angajaților din sfera bugetară și a pensiilor cetățenilor (în redacția Hotărârii Guvernului nr.55 din 30 ianuarie 1996)* [6], Curtea, în partea care prevedea restricții la majorarea pensiilor pensionarilor încadrați în câmpul muncii, a recunoscut neconstituționalitatea actului normativ, din rațiunile pe care le reconfirmă în *Hotărârea nr.27 din 18 mai 1999 „Pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.156-XIV din 14 octom-*

brie 1998 „Privind pensiile de asigurări sociale de stat” [7], unde a recunoscut drept neconstituționale prevederile art. 17, art. 23 și art. 50 alin. (4) din Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat, potrivit cărora pensionarilor care realizează venituri pasibile de asigurări sociale de stat li se suspendă suma de pensie care depășește dublul pensiei minime pentru limită de vârstă. În hotărârea sa, Curtea Constituțională a menționat că „instituirea acestei norme îngrădește dreptul pensionarilor de a primi pensia calculată în conformitate cu legislația în vigoare și în mărimea stabilită”, „prin instituirea unor diferențieri nejustificate între pensionari, a condus la încălcarea dreptului egal la asistență socială” și „îngrădește dreptul pensionarilor de a-și câștiga prin propria muncă mijloace de subsistență”. „Îngrădirea drepturilor pensionarilor ce realizează alte venituri de a primi pensia stabilită nu numai că este contrară dispozițiilor art. 47 alin. (2) din Constituție, dar anihilează însăși destinația și sensul asigurării cu pensii”.

Referitor la diminuarea cuantumului pensiei calculate, precum și restricția la plata pensiilor judecătorilor, procurorilor, anchetatorilor Procuraturii și funcționarilor publici, Curtea a menționat că dreptul cetățeanului la asigurarea cu pensie (pensie de bătrânețe, pentru vechime în muncă etc.) se află în dependență directă de caracterul activității social-utile prestate.

Curtea Constituțională s-a pronunțat univoc asupra faptului că cuantumul pensiei, stabilit printr-o lege anterioară, nu poate fi micșorat, iar plata pensiei fixate nu poate fi suspendată printr-un act normativ adoptat ulterior. Diminuarea cuantumului sau suspendarea plății pensiei sunt posibile numai în cazurile în care la stabilirea ei au fost comise abuzuri sau alte încălcări ale legii [8].

Hotărârea Curții Constituționale nr.10 din 02.06.2009 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.94-XVI din 8 mai 2008 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” [9], precum s-a menționat mai sus, este printre primele hotărâri în care Curtea se expune asupra dreptului la pensie prin prisma art.46 din Constituție, recunoscând caracterul complex al acestuia, stabilind că prevederile legale prin care persoanelor reîncadrate li se micșorează sau li se sistează pensia cuvenită vin în contradicție cu prevederile art.47 din Constituție și cu principiile constituționale statuate de art.54 și - prin prisma art.4 din Constituție - art.7, art.22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și art.2 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, aduce atingere dreptului de proprietate statuat de art.46 din Constituție, precum și - prin prisma art.4 din Constituție - de art. 1 din Protocolul nr.1 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO) și aduce atingere principiului neretroactivității legii, statuat de art.22 din Constituție.

În același sens, Curtea Constituțională a R. Moldova a stabilit că dreptul asupra pensiei, care reprezintă un drept social, poate fi obiectul protecției constituționale garantate de art. 46 și, respectiv, art.1 din Protocolul nr.1 al Convenției Europene, acest lucru fiind posibil numai în cazul când dreptul social respectiv este dobândit și are o valoare economică. [...] Un drept patrimonial dobândit ar însemna dreptul la pensia ce se află în plată, care deja are o valoare economică și astfel constituie un drept de proprietate al persoanei [10].

În contextul celor menționate mai sus, ne propunem să facem o scurtă analiză unei cauze civile soluționate de către o instanță de judecată din Republica Moldova, generată de refuzul Casei Naționale de Asigurări Sociale a R. Moldova de a plăti beneficiarului de pensie pensia pentru limita de vârstă:

Prin decizia organului competent, în conformitate cu Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr. 156 din 14.10.1998, reclamantul a devenit beneficiar al pensiei pentru limita de vârstă. În luna noiembrie a anului 2008 acesta a plecat peste hotarele țării pentru o perioadă nedeterminată și, prin procură a împuternicit un mandatar să-i ridice pensia. Conform alin.(3) al art. 34 din Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr.156, „pensia se plătește mandatarului numai la prezentarea procurii, a cărei valabilitate nu poate fi mai mare de 6 luni consecutive”. Odată cu expirarea termenului procurii, pensia a fost stopată. În anul 2015, reclamantul s-a adresat către CNAS cu solicitarea de a-i fi achitată pensia pentru întreaga perioadă în care nu a primit-o (2009-2015).

În răspunsul oferit reclamantului, CNAS a făcut referire atât la prevederile art. 35 alin. (1) al Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat, nr.156 din 14.10.1998, potrivit căruia „plata stabilită și neîncasată la timp se plătește retroactiv pe o perioadă de cel mult 3 ani până la data solicitării”, cât și la Hotărârea Guvernului nr. 929 din 15.08.2006, care conține aceleași prevederi referitoare la termenul indicat.

Considerând că îi este lezat dreptul la proprietate conștințit în art. 1 din Protocolul nr. 1, art. 46 din Constituția RM, precum și dreptul la asistență și protecție socială garantat de art. 47 al Constituției RM, reclamantul s-a adresat instanței de judecată cu o cerere de apărare a drepturilor pretins încălcate.

Soluția instanței de fond a fost cea de admitere integrală a acțiunii reclamantului prin aplicarea directă a CtEDO, pe motiv că legislația națională lezează nejustificat dreptul reclamantului prevăzut de art. 1 din Protocolul nr.1 [11].

Considerăm că drepturile ce decurg din asigurările sociale aflate în plată sunt drepturi legal câștigate, ceea ce exclude posibilitatea eliminării sau diminuării lor. Petiționarul reclamă deposedarea de către stat a mijloacelor financiare, în formă de neplată a pensiei, care i-ar fi asigurat acel „traie decent”. Legea criticată de re-

clamant operează practic o exproprierie în sensul art.46 alin.(2) al Constituției, fără însă a acorda o dreaptă și prealabilă despăgubire. La fel, nu este justificată cauza de utilitate publică – condiție *sine qua non* pentru realizarea exproprierii.

Statul, având obligația de a lua măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, nu trebuie să îngreiească accesul fiecărui titular la un „drept dobândit”. Beneficiarul de pensie trebuie în orice moment și fără anumite condiții să beneficieze de resursele financiare prestabilite, care sunt destinate pentru asigurarea mijloacelor de subsistență și a unui nivel de trai decent. Anume în acest context, considerăm că atingerea adusă dreptului la pensia neîncasată trebuie să fie interpretată ca o încălcare a dreptului la un trai decent. Scopul pensiei este acela de a compensa în perioada pasivă a vieții persoanei asigurate contribuțiile vărsate de către acesta la bugetul asigurărilor sociale de stat în temeiul principiului contribuției și de a asigura mijloacele de subsistență a celor care au dobândit acest drept în condițiile legii. Astfel, statul are obligația de a lua măsurile necesare realizării acestei finalități și de a se abține de la orice comportament de a limita dreptul de asigurări sociale, iar în condițiile menționate, nici dreptul la pensie, nici dreptul de proprietate nu beneficiază de protecție.

În materia protecției sociale, autoritățile publice sunt obligate să ia în considerație și să aplice normele care protejează cel mai bine drepturile și interesele cetățenilor, mai ales că, în speță, este vorba despre dreptul de proprietate al reclamantului asupra bunului dobândit după ani de muncă și de plată lunară a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii. Odată ce contribuabilul și-a onorat toate obligațiile față de stat, acesta este îndreptățit să ceară statului, prin autoritățile competente, să-i garanteze dreptul de proprietate prevăzut de art. 46 al Constituției RM și să-i asigure dreptul la asistență și protecție socială consfințit de art.47 al Constituției RM, iar acest drept de creanță împotriva statului nu poate fi limitat prin niciun termen.

Parcurgând jurisprudența CtEDO și a Curții Constituționale a R. Moldova, putem **concluziona** că dreptul la pensie este un drept complex, iar dimensiunile sale sociale și patrimoniale trebuie relaționate, întrucât ele se determină și se influențează reciproc. Controlul constituționalității legilor s-a dovedit a fi un mijloc eficient pentru protejarea dreptului la pensie. Înțelegerea corectă a principiilor statuate de Curtea Constituțională îi pot spori eficiența, astfel încât principiile menționate să reprezinte în viitor argumente puternice pentru respectarea acestui drept.

Referințe bibliografice:

1. Cimil D., Savciuc R. Protecția juridico-civilă a dreptului social la pensie. În: *Conferința „160 de ani de învățământ juridic ieșean”* / coord. T.Toader, I .M. Costea. București: Editura Hamangiu, 2015, p.113-119.

2. Ionea P-M., Puskás V.-Z. *Protecția constituțională a dreptului la pensie*. București: Universul juridic, 2014. 264 p.
3. Sudre F., Marguenaud J.-P., Andriansimbazovina. *Marile hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Rosetti Educational, 2011. 683 p.
4. Morăresu A. *Principiul proporționalității în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului / Teză de doctor în drept*. Chișinău: 2015. 170 p. http://www.cnaa.md/files/theses/2015/22685/adrian_moraescu_thesis.pdf (vizitat la 01.10.2015).
5. Savciuc R. Pensia ca obiect al dreptului de proprietate. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Chișinău, 2015, vol.II, p.14-16.
6. Hotărârea nr.9 din 03.03.1997 despre constituționalitatea prevederilor punctului 2 din Hotărârea Guvernului nr. 677 din 6 octombrie 1995 cu privire la majorarea salariilor angajaților din sfera bugetară și a pensiilor cetățenilor al R. Moldova. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, 18/6, 20.03.1997. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=388&l=ro> (vizitat 09.06.2016).
7. Hotărârea nr.27 din 18 mai 1999 „Pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 „Privind pensiile de asigurări sociale de stat”. În: *Monitorul Oficial, al R.Moldova*, 56-58/38 din 03.06.1999. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=298&l=ro> (vizitat 09.06.2016).
8. Hotărârea Curții Constituționale nr.4 din 27.01.2000 privind controlul constituționalității unor prevederi din legile care reglementează asigurarea cu pensii a judecătorilor, procurorilor, anchetatorilor Procuraturii și funcționarilor publici. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova* nr.14-16/7 din 10.02.2000. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=252&l=ro> (vizitat 09.06.2016).
9. Hotărârea Curții Constituționale nr.10 din 02.06.2009 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.94-XVI din 8 mai 2008 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative”. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, 101/10, 10.06.2009. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=69&l=ro> (vizitat 09.06.2016).
10. Hotărârea Curții Constituționale nr. 27 din 20 decembrie 2011 privind controlul constituționalității unor legi de modificare a condițiilor de asigurare cu pensii și alte plăți sociale pentru unele categorii de salariați. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=13&l=ro> (vizitat 09.06.2016).
11. Hotărârea Judecătoriai Edineț din 22.05.2015, dos.nr. 2-131/15: cauza civilă la cererea lui C.V. către Casa Națională de Asigurări Sociale privind plata pensiei neîncasate. http://www.jed.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Cimil+Victor+v s+Casa+Teritorial%C4%83+de+Asigur%C4%83ri+Sociale+Edine%C8%9B+privind+plata+pensiei+ne%C3%AE ncasate&tip_dosar= (vizitat 06.06.2016).

